

88

מובן מאליו שאין כאן מקרה של העתקה זה מזה. מכאן שיש בכך עדות מעניינת שגם מחבר המגילה וגם חז"ל נזקקו לשימושי לשון הלכתיים, כלליים, שהיו שגורים בפי חכמי ההלכה, ללא הבדלי כיתה. במקרים מסוימים, כמו במקרה הנ"ל, דומות הלשון וההלכה בפרט מסוים, ואולם בנושא העיקרי הן שונות זו מזו באופן בסיסי. תופעה זו חוזרת על עצמה לכל אורך המגילה. מכל מקום, יהא אשר יהא הפירוש המקורי לנאמר בספרי שמות ודברים, ברור כי לדעת מחבר המגילה זהה המצב המשפטי של האשה התפוסה לזה של המפותה, לפחות מבחינת חובתו של הגבר לשאתה לאשה בשני המקרים – בין שהסכים לכך אבי הנערה ובין שהתנגד. סבורני שדעתו של מחבר המגילה היתה כי גם במקרה הנערה המפותה נעשה הדבר בניגוד לרצונה; אם היה צורך לפתותה, אות הוא כי מלכתחילה לא פעלה מתוך בחירה חופשית.

מעניין כי חוקרים בני זמננו כמו פרופ' מ. וינפלד ופרופ' מ. גרינברג, סברו גם הם, כמו מחבר המגילה, כי שני המקרים מתייחסים לאותן נסיבות, אלא שהם הגיעו למסקנה זו מתוך טיעון הפוך. לטענתם, בשני המקרים אין המדובר באונס או בתקיפה. הם פירשו את המלה "תפוסה" במובן של אחיזה בלבד. גם באשר לתיבה "ענה" גרסו כי אין הכוונה לעינוי של אונס, כי אם למשהו אחר. אצטט כאן מדברי פרופ' גרינברג, הטוען כי המקרים אינם מתייחסים במפורש לאונס, "אלא למקרים אחרים של מגע מיני, הנעשים בתמימות אם כי יש בהם משהו מן הכפייה על האשה. מקרים אלה עדיין ניתנים להגדרה כפיתוי."

כפי שכבר ציינתי, נדמה לי כי הנוסח של המגילה מצביע על פרשנות מנוגדת לזו שהזכרנו. גם על-פי גירסת מחברי המגילה דין "המפותה" כדין "התפוסה". עם זאת, מסופקני אם מסקנתו של מחבר המגילה אכן נבעה מן הדעה שמעשה "התפוסה" אינו אונס. נהפוך הוא – דומני כי גרס שגם במעשה הפיתוי יש משהו מן התקיפה, משום שנועשה בניגוד לרצונה של הנערה.

ועתה נוכל לעיין בפירוש חז"ל לשני המקרים. חכמינו פירשו אותם – על-פי הפשט – כשני מקרים שונים לחלוטין. אולם הדיון המפולפל והעובדה שהעלו טיעונים המנוגדים להשקפתם הם, וזאת כדי לסותרם, מעידים כי חז"ל ידעו גם ידעו על קיומן של דעות שונות שרווחו באותם ימים, בדומה לאלו המובאות במגילה. בדרך זו ביקשו חכמינו לחזק את השקפתם ולמגר את הדעות האחרות הנוגדות להם. הנושא נידון באריכות במדרש ההלכתי "מכילתא" אשר אביא כאן כלשונו:

'מהור ימהרנה לו לאשה'. שומע אני, בין שהאב רוצה ובין שאינו רוצה, תלמוד לומר 'אם מאן ימאן אביה לתתה לו כסף ישקול כמוהר הבתולות', מגיד הכתוב שאם רצה האב יקיים ואם רצה יוציא; ואין לי אלא מפותה תפוסה מנין? הריני דן, הואיל ותפוסה ברשות אביה ומפותה ברשות אביה אם למדת על מפותה, שאם רצה האב יקיים, אם רצה יוציא, אף תפוסה כן; ועוד קל וחומר, ומה מפותה שלא עבר אלא על דעת אביה, רצה האב יוציא, רצה האב יקיים, תפוסה שעבר על דעתה ועל דעת אביה, דין הוא שאם לא רצה האב יוציא, רצה האב יקיים (מכילתא, 308–309).

לסיכום, ניתן לומר כי גם חז"ל וגם מחבר המגילה היו מודעים לכך שלפניהם שני מקרים קרובים. חז"ל עשו הבחנה ברורה בין שני המקרים – הן מבחינת התוצאה המשפטית, הן מבחינת המעשה עצמו. במלים אחרות, הם הבדילו בין מה שאנחנו מכנים היום אונס, לבין פיתוי גרידא. מחבר המגילה, לעומתם – בהיותו מחמיר מאוד בפירוש החוק – קבע דין אחד לשניהם, וזאת מתוך דאגה למעמדה של הנערה ביחס לגבר שאנס או פיתה אותה. הוא קבע מפורשות

שבשני המקרים על הגבר לשלם מוהר לאבי הנערה, ועליו לשאתה לאשה מבלי שיוכל האב להתנגד. והעיקר – לא יוכל הגבר לגרשה לעולם.

האחדת צווים סותרים

חלוקת השלל לאחר המלחמה

הדוגמה הבאה גם היא מאלפת, שכן היא מאחדת שתי הלכות הדנות באותו עניין וסותרות זו את זו לכאורה. היא מעניינת בעיקר משום שהפתרון שמצא מחבר המגילה לבעיה מעיד על שנינותו וחריפותו. הנושא הוא חלוקת השלל בזמן מלחמה, ונקודת המוצא היא ספר במדבר ל"א, כ"ז-ל'. שם, בעקבות מלחמתם וניצחונם של בני-ישראל על המדיינים, ניתנו הצווים בדבר חלוקת השלל:

וְחִצִּית אֶת-הַמִּלְקוֹם בֵּין תַּפְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיָּצְאִים לַעֲבָא וּבֵין כָּל-הָעֵדָה: וְהָרִמְתָּ מִכֶּסֶּ לַיהוָה מֵאֵת אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיָּצְאִים לַעֲבָא אֶחָד נֶפֶשׁ מִחֲמֵשׁ הַמָּאוֹת מִן-הָאָדָם וּמִן-הַבְּקָר וּמִן-הַחֲמֹרִים וּמִן-הַצֹּאן: מִמַּחְצִיתָם תִּקְחוּ וְנִתְּתָה לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת יְהוָה: וּמִמַּחְצֵת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל תִּקַּח אֶחָד אֶחָז מִן-הַחֲמִשִּׁים מִן-הָאָדָם וּמִן-הַבְּקָר מִן-הַחֲמֹרִים וּמִן-הַצֹּאן מִכָּל-הַבְּהֵמָה וְנִתְּתָה אֹתָם לְלוֹוִים שְׂמֹרֵי מִשְׁמַרְתּוֹ: מִשְׁכַּן יְהוָה:

לפי חלוקה זו ברור, כי אלה ההולכים למלחמה מקבלים חלק גדול יותר מן השלל משאר אנשי העדה. בניסוח אלגברי נאמר כי הלוחמים קיבלו $\frac{1}{2} - \frac{1}{500}$ מן השלל, בעוד ששאר אנשי העדה קיבלו $\frac{1}{2} - \frac{1}{50}$ ממנו. לעומת חלוקה זו מצויה פסיקה ברורה של דוד המלך בשמואל א' ל', כ"ד-כ"ה. פסיקה זו ניתנה על-ידי דוד לאחר ניצחונו על העמלקים והסיכסוך שפרץ בעקבותיו בין אלה שהלכו איתו לקרב ובין אלה שנשארו מאחור. וזו לשונה:

וְכִי יִשְׁמַע לָכֶם לְדָבָר הַזֶּה כִּי כָחַק הָיָה (היורד קרי) בַּמִּלְחָמָה וְכָחַק הָיָה עַל הַכָּלִים יַחְדָּו יִחְלְקוּ: וַיְהִי מֵהַיּוֹם הַהוּא וְנִמְעַלָּה וַיִּשְׁמָה לַחֵק וְלִמְשָׁפֵּט לְיִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

מובן שהלכה זו עומדת בסתירה לצו המופיע בספר במדבר, שעל-פיו לא נעשתה חלוקת השלל שווה בשווה. כיצד, אפוא, איחד סופר המגילה את השניים? דומני שהקורא יסכים איתי שפתרונו שנון ביותר. הוא התבסס על הנוסח והנסיבות של במדבר, ואולם שינה את המספרים ואת שלבי החלוקה כך שלא יסתרו את ההלכה שקבע דוד המלך. הבה נראה כיצד עשה זאת המחבר, ומה נאמר במגילה.

ראשית, קובע הצו כי בשום מקרה לא ייצאו יותר ממחצית הצבא והעם למלחמה עם המלך, על-מנת שהמחצית השנייה תישאר להגן על עריהם (בנושא זה נדון בהרחבה כאשר נעסוק בחוקת המלך). לאחר מכן פוסק המחבר, כי אם ינצחו את אויביהם, ישברו אותם, יכו אותם בחרב ויקחו מהם שלל – יפרישו קודם-כול מעשר למלך, ומן הנותר יפרישו $\frac{1}{1000}$ ללוויים ו- $\frac{1}{100}$ לכוהנים. רק לאחר מכן יחלקו את השארית שווה בשווה בין הלוחמים שיצאו לקרב ובין אחיהם שנשארו מוצבים בערים. מכיוון שההלכה של דוד לא קבעה מפורשות את החלק שיש להפריש לכוהנים וללוויים, מציג מחבר המגילה חוק מורכב. מחד, הוא מבסס את קביעותיו על ההלכה של דוד – שוויון מוחלט בחלוקה בין הלוחמים ובין אלה שנותרו בערים – אך מאידך, בכל הנוגע לחלק המופרש לכוהנים וללוויים, הוא מתבסס על הנאמר בספר במדבר. הארמוניזאציה או

$$\frac{v - \left(\frac{v}{10} + \frac{v}{100} + \frac{v}{1000} \right)}{2}$$

והיה אם נצחו את אויביהמה ושברום והכום לפי חרב, ונשא את שללמה ונתנו ממנו למלך מעשרו; ולכוהנים אחד מאלף וללויים אחד מן המאה, מן הכל. וחצו מחצית הנשאר בין תופשי המלחמה לאחיהמה אשר הניחו בעריהמה.

מגילת הסקנד (ג"ח, 11-15)